

BESZÉLGETÉS A FRANCIA TÖRTÉNÉSZKÉPZÉSÉRŐL

/ A beszélgetés 1987 márciusában készült dr. Csernus Sándor adjunktussal /JATE BTK/ aki öt évig magyar lektor volt Lyonban. /

- Milyen lényeges különbségek vannak intézményesen a francia és a magyar történelemoktatás között? Milyen a viszonya a középiskolai tanár és történész képzésnek?

- Általában a francia és a magyar oktatási rendszer között vannak jelentős különbségek, amelyek kihatnak a történelemszakképzésre is. Így pl. a tanárképzés - hogy a feltett kérdésnél maradjunk - és az egyetemi képzés nem olyan formában kapcsolódik össze, mint nálunk. Az egyetemi képzés nem tanárképzés, azzal erre specializált intézmények foglalkoznak: alsóbb szinten az Akadémiák /ez az oktatás regionális szervezete, és nem a Tudományos Akadémia kihelyezett tagozata, tehát a szerepe inkább hasonlít a művelődési osztályokéhoz, mint a nálunk lévő Akadémiai Bizottságokéhoz/, a közép- és felsőfokú oktatás szakemberszükségletét az egyik leghíresebb francia oktatási intézmény, az Ecole Normale Supérieure elégíti ki. Ez egyike a "Grandes Ecoles"-nak, ami Franciaország "elitképző intézményeinek" közös neve. Ugyanakkor a megfelelő diplomák megszerzése után - az oktatásügy álláshelyeire /elsősorban a felsőoktatásban/ a pályázatok nyitottak.

A tanárok az oktatásügy, az "Education Nationale" állami alkalmazottai, a bekerülést igen erőteljes szelekció előzi meg, már a tanulmányok megkezdésekor is. Garantált viszont az elhelyezkedés, de az álláshely maga nem. A kezdő oda megy többnyire, ahova központilag kihelyezik, és onnan pályázhat máshová, az oktatásügy által meghirdetett állásokra. Az esetek jelentős részében kedvező feltételek állnak rendelkezésre /minél előnytelenebb a hely maga, annál kedvezőbb feltételek; szolgálati lakás, stb./, a fizetés pedig jó, az értelmiségi munkaerő relatív felértékelődése - ami a dinamikus fejlődés alapfeltételei közé tartozik - valamennyi területen tapasztalható, de a közép- és felsőoktatásban különösen. /Égy kezdő tanársegéd fizetése az országos átlagnál 60-70 %kal magasabb./

Az egyetemi történészképzésnek, a más humán területekre is vonatkozó egyetemi struktúra felel meg, amit a mellékelt ábra is mutat. /1. ábra/ Három ciklusra oszlik a képzés, melynek során az első ciklus egy éve általános képzést ad, a második év után alapfokú diplomát, ami a kezdeti orientációt igazolja, és abban alapfokú ismereteket. Ez az ún. DEUG. Ezzel a diplomával már meg lehet kísérelni az elhelyezkedést, persze nem történészként. A második ciklus első éve a "licence", a második az ún. maitrise. Mindkettő külön diploma, noha általában megkövetelik a másodiknál, hogy az első valamilyen csatlakoztatható tudományágból meglegyen, mint ahogy hasonló a DEA /Diplomê d'Etudes Approfondres/ "elmélyült" tanulmányokat feltételező diplomájánál is. A maitrise feltételez egy alapszintű szakdolgozatot, a DEA egy komolyabb diplomamunkát, melyet bizottság előtt kell megvédeni. A DEA-val kezdődő harmadik ciklus 2-4 év alatt vezet el az állami doktorátushoz, amelynél körülbelül ugyanazok a követelmények, mint egy jó kis-doktorinál. Jellemzője tehát ennek a képzésnek a diplomák /és tanulmányok/ sokfélesége és lépcsőzetessége. Ez lehetővé teszi az alaporientáció rugalmas kiegészítését. /Így pl. egy középkor történetére orientált DEA-doktorátust izlés szerint kiegészíthet valaki egy művészettörténet és/vagy egy régészet maitrise-zel, egy latin vagy néprajz licence-szal, stb./ A fenti diplomák megszerezhetők azonos és különböző intézményekben, ez utóbbi megoldás eléggé kurrens.

A reális választás és orientáció meglehetősen széleskörű mozgási szabadságot feltételez térben és időben. /2. ábra/ Így az első két évben a minimális terhelés nem több, mint heti 18-20 óra /kivétel is van, a DEUG Történelem-Földrajz 26 óra; a történelem és földrajz oktatása még középfokon sem válik szét szigorúan!/. A későbbiekben az önállóság és a felelősség nő, 12-15 óra hetente, ezen belül is sok választási lehetőséggel, ez a maitrise-nél 2-5 órára csökkenhet. Ugyanakkor bizonyos, hogy a minimummal elhelyezkedni nem, vagy szerencsés esetben lehet. Annél is inkább, mert az ún. "Grandes Ecoles" diplomái általában nagyobb megbecsülésnek örvendenek /mivel feltételeik szigorúbbak /, mint az egyetemié, a gyakorlati életben, tehát a konkurencia miatt alaposan "rá kell tenni". Az egyetemi diplomákat túlságosan "hígnak" értékelik, tekintettel arra, hogy beérkezéskor nincs szelekció, ellentétben a "Grandes Ecoles"-l, ahol igen alapos szelekció van. Az ellenzék rendszeresen azzal vádolja a hatalmon lévő oktatási

kormányzatot ennél a kérdésnél, hogy a munkanélküliségre vonatkozó statisztikák könnyebb kozmetikázása érdekében tartják nyitva korlátlanul az egyetem kapuit /aki egyetemista, az nem számít munkanélkülinek/, bár az is egyértelmű, hogy az egyetemi évek még mindig a kevésbé rossz munkára váró időszaknak számítanak.

Az oktatási formákban nincs nagy változatosság. Az adott programtól függ a "cours magistraux"/előadások/ és a "travaux dirigés" aránya. Az előbbit főleg professzorok tartják. A fizetésükért kötelező heti óraszám megváltoztatása miatt - pártállásuktól függetlenül - óriási sztrájkok indultak 1983-ban, tiltakozva jövedelmük relatív 50 %-os csökkentése ellen. /Az történt ugyanis, hogy a heti 2 óra kötelező oktatást heti 3-ra emelték, külön fizetésemelés nélkül./ A tanársegédeknek heti 6 órát kell tartani, a külföldi lektoroknak 12-t. Az ezen felüli órákért plusz óradíj jár. Az alapoktatás mellett a specializálódás gyakran pluszóra szerveződéssel jár együtt, tehát a szakképzés időnként formailag, dotációját tekintve, különválik az alapképzéstől.

- Milyen jellegűek a vizsgák?

- Elvileg a vizsgákért fizetni kell, minél nehezebb, tehát értékesebb diplomát célzó vizsgáról van szó, annál többet. Franciaországban trimeszterek vannak, a számonkérések módját és időpontját az adott egységek határozzák meg. Így van olyan studium, ahol "mémoire-t" kell írni, van egy vagy több CC /Controle Continu/, ami írásbeli vizsga, és műfajilag sokféle változatot mutat, a számítógépes javításra előkészített lyukkártyás válaszoktól, a klasszikus feleletig, vagy fogalmazványig. Az év végén általában írásbeli és szóbeli vizsga is van. Az évek múltával készített diplomától függően a vizsga egyre produktívabb lesz, míg ellenben az első három évben alapvetően reprodukív.

- Van valamilyen különbség az egyes egyetemek és diplomáik között? Milyen a Sorbonne és a vidéki egyetemek kapcsolata?

- A régi, hagyományos értelemben vett mamut-egyetemek szervezetileg már nem léteznek. Így a Sorbonne is a párizsi egyetemek /Paris I., Paris II., ... , Paris XIII./ gyűjtőneve, ugyanis az 1968-as események után fölszelelték a nagy hallgatókoncentrációt jelentő egyetemeket. Ily módon a vidék és a főváros közötti különbség a diplomákon kevésbé érződik. Vannak az ország területén mindenütt olyan U.E.R.-ek /Unités d'Enseignement et de Recherche/ amelyeknek nagy presztízse, tekintélye van. Pl.: kora-középkor: Poitiers; reneszánsz: Tours, St.-Etienne; késő-középkor: Dijon, Lyon, Toulouse stb. Az egyetemi

diplomákat nem elsősorban egymás között vetik össze, hanem - mint már említettem - az ún. "Grandes Ecoles"-ból származó diplomákkal. Így pl. manapság pozícióba jutni az adminisztrációban vagy a politikai életben szinte lehetetlen E.N.A. diploma nélkül /Ecole Nationale d'Administration/. A francia politikai élet vezéralakjai Chiractól Fabiusig az E.N.A. volt diákjai.

- Milyen tantárgyak kapcsolhatók a történelemhez?

- Helyektől és végzendő tanulmányoktól függően változhat, elvileg bármi, aminek elismerten köze lehet a történelemhez. Az intézmény által adott "minimumprogram" kiegészíthető és kiegészítendő mással. Ha valaki pl. egészen szokatlan dolgot választ alapszakjához /pl. magyart vagy magyar civilizációt/ szakvezetőjével megbeszéli, és annak beleegyezése esetén beszámítják a diploma eléréséhez szükséges óraszámba. Ha az illető ezzel nem ért egyet, a tanulmányok természetesen tovább folytathatók, csak nem számíthatók bele a diplomába.

- Milyen a végzetek elhelyezkedési lehetősége? Mekkora az érdeklődés a történelem iránt?

- Franciaországban a történelem iránti érdeklődés igen nagy, s ennek az ébrentartására sok eszköz áll rendelkezésre /kiadói tevékenység, tömegkommunikáció stb./

Az elhelyezkedés nem könnyű, és nyilvánvalóan a minél magasabb szintű, nyelvtudással kiegészített diplomák nyújtanak nagyobb lehetőséget. Könnyű viszont a tanulmányok során az orientációváltás a "piac igényeinek" megfelelően. Ez a rugalmasság kifejezett előnye az oktatási rendszernek.

- Az új kutatási eredmények hogyan épülnek be az oktatásba?

- Ennek van anyagi és van emberi feltétele. Az előbbi az új kutatási eredmények széleskörű megismerésének gátja lehet - könyvek, folyóiratok, konferenciák - , a második elsősorban különböző iskolákhoz kötődik. Újabban a sziporkázó történetírói tendenciák - többségük nem akart kevesebbet, mint egyesegyedül megváltani a történettudományt - elbizonytalanodásáról, a történetírás válságáról beszélnek. Az ilyen időszakok mindig az előző iskolák tevékenysége következtében tradicionálissá alakult koncepcióinak előtérbe kerüléséhez vezetnek. Mindenesetre a kutatásban, és ami igen fontos, már a középiskolai oktatásban, a különböző belső tendenciákkal /a végletesekkel is/ és a más tudományágakkal szembeni alapvető nyitottság a jellemző. Ez ugyanakkor, mondjuk a DEUG

vagy a Licence szintjén eredményezhet eklekticizmust, "zavarosságot" is.

- Milyenek a történészoktatás anyagi feltételei?

- Az anyagi feltételek változatosak. Jegyzetek nincsenek, csak könyvek, s ezek drágák. A könyvtárak szerény mennyiségben vásárolnak /még oktatási célokra is/ könyveket, szótárt, pl. 1 max. 2 példányban. Ellenben sokszorosítanak bármit, bármilyen mennyiségben. Az a tendencia, hogy minden speciális szolgáltatást, többé-kevésbé mértéktartó módon, de a hallgatókkal fizettetnek meg.

- Milyen a "nagy történészek" szerepe az oktatásban?

- Mint mindenhol, itt is, az oktatásban, a kutatásban, de még az elhelyezkedésben is döntő szerepük van. Az ismert történészek - hogy csak néhány nevet említsünk meg: Duby, Braudel, Chaunu, Le Goff /ez utóbbi a párizsi hungarológiai központ orientációs tanácsának történész tagja/, Mauro stb. - rengeteget szerepelnek. Gondolok itt a nyilatkozatokra, konferenciákra, tanulmányírássra, könyvszerkesztésre, tv-filmsorozatokra. Volt olyan elképzelés is, hogy francia-magyar koprodukcióban film készül a Bouvines-i csatáról, Jancsó rendezésében, Duby szöveggel. Ők és még sokan mások, több intézményben oktatnak, az alacsony óraszám pedig eleve sok lehetőséget nyújt a kutatásra. Ezen kívül az oktatók bizonyos rendszerességgel mozognak egyetemről egyetemre. /Már megszületett az átoktató, átjáró professzorok új neve is: turbo-prof. - akik az új turbo-vonaton közlekednek./

- Hogyan illeszkedik egymáshoz az egyetemes és a hazai /francia/ történelem az oktatásban?

- A középiskolák, illetve az egyetem között rendkívül nagy különbségek vannak, nem is a megfogalmazott célokban, hanem a megvalósításban. A középiskolai történelemoktatás alapvetően francia-központú, a számonkérés csak ezen a területen mozog, a többi régió a "futottak még" kategóriában szerepel, vagy még abban sem. Így az átlag francia történelmi műveltsége meglehetősen egyenetlen, és gyakran a tanulmányok befejezése után, középszerű történelmi rejtélyek többé-kevésbé izgalmas és pajzán elbeszéléseiből táplálkozik. Ugyanakkor az átlag úgymond "felső része" minden /jó és kevésbé jó/, bármilyen eszközzel feldolgozott történelmi témára vevő, a szó közvelel és átvitt értelmében egyaránt. Az egyetemről kezdve változás van, az oktatás szervezése nem elsősorban korszakonkénti, nem országonkénti,

hanem TEMATIKUS, vagy a háromnak a keveréke. Így szükségképpen régiók tanulmányozásával foglalkoznak. Kedvelt terep a Mediterráneum, az Atlanticum, a Nyugat /Occident/ tanulmányozása. Az oktatói-kutatói csoportosulások - több-kevesebb sikerrel - multidiscplináris megközelítésre törekednek, és a kutatott témakör sokoldalú megvitatására. Annyira dinamikusan változik a saját történelmükről kialakított képük /a francia történetírás állandóan mozgásban lévő területnek tűnik/, hogy néha a kevésbé kidolgozott eredményeket, feltételezéseket is széles körben ismertetik. Egyes területeken esetenként klisékkel dolgoznak, mint pl. Kelet-Európa vagy akár ezen belül Magyarország. E régiót tekintve a köz- és egyetemi könyvtárak Magyarországra vonatkozó anyaga a legszerényebb. Hazánkról a legrépszerűbbnek a "Histoire des Tziganes" című munka tűnt, amely minimum 12 kiadást megért a múlt század második felében. A könyvtárak relatíve sok képzőművészeti munkát tartanak, illetve a két világháború között a Népszövetséghez beadott kemény hangvételű, irredenta tiltakozó anyagot. A Vichy-kormány és az akkori magyar állam közötti szimpátia következtében ez az anyagmennyiség némileg felduzzadt és kiegészült értékesebb, a magyar történelemre vonatkozó alapirodalommal /oklevéltárak, antológiák/ és "újabbkeletű" fasizáló anyaggal. A II. világháború után a "feltöltés", ha lehet, még egyenetlenebb.

- Milyen a magyar történelem, civilizáció iránti érdeklődés?

- A Magyarországgal kapcsolatos kép kialakításához nyilván a helyben rendelkezésre álló többé-kevésbé szakosodott irodalom, ill. napjainkban inkább a különböző ún. MEDIA járulnak hozzá. Magyarország sajtója jó, de a miértek elemzése bonyolult és nem is ide tartozó kérdés. Történelmünk tanulmányozásához rendelkezésre álló anyag meglehetősen "szellős", szélsőséges vagy egyoldalú. /Így pl. Kelet-Európa középkori története iránt érdeklődő francia hallgató, francia nyelven a legutóbbi időkig szinte kizárólag Nicolae Iorga kiváló román történész, időnként szükségképpen sajátos látásmódján keresztül tájékozódhat./

Ebben az is szerepet játszik, hogy a magyar történetírás hagyományosan többet publikál német vagy angol nyelven, mint franciául. A publikációk meglehetősen szétszórtak. Sok minden történik azonban ami a koncepcióváltás irányába hat, illetve megteremti annak lehetőségét.

Létrejött egy intézményközi magyarságkutató központ, amit a francia fél hozott létre 1984-ben, és a kiemelkedő fontosságú CIEH /Centre Interuniversitaire d'Études Hongroises/, melynek könyvtára is van. A Párizsi Magyar Intézet új épületbe és minőségileg más lehetősége közé került 1986 végén.

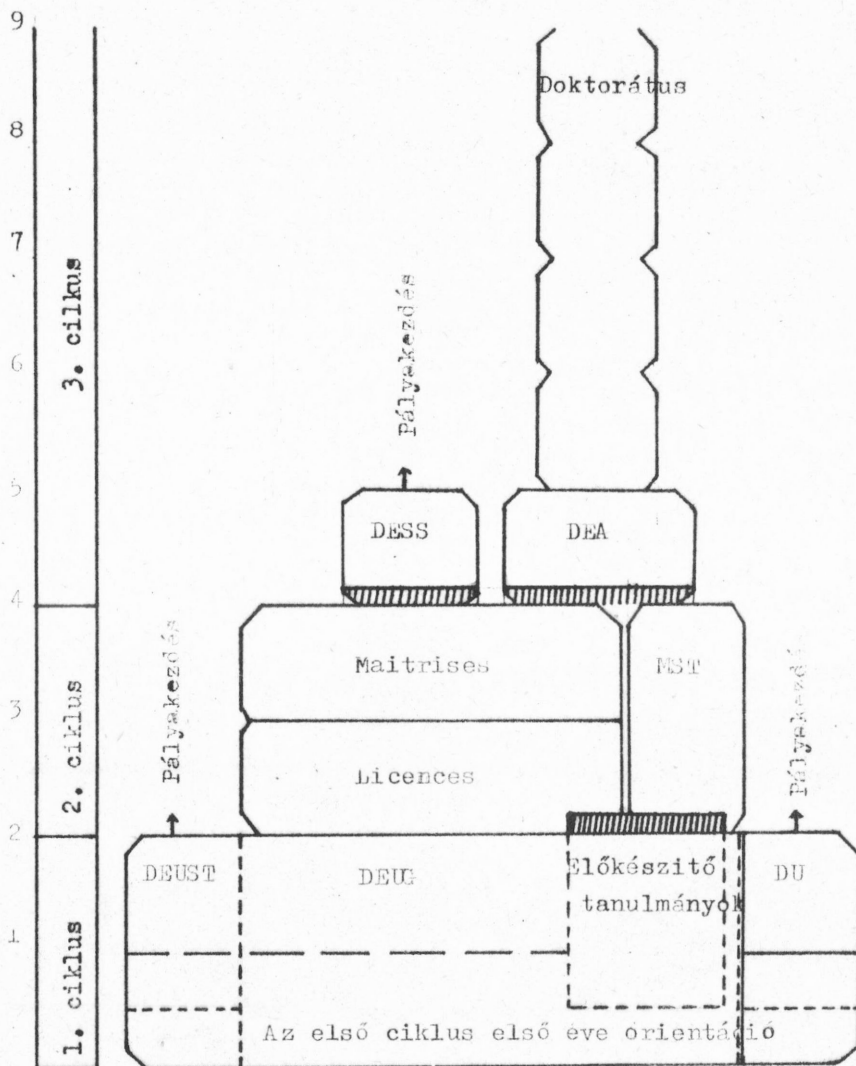
A francia állam, a Mitterand-látogatás óta 15 magyar szellemi termék franciaországi kiadásának finanszírozását vállalta fel, amelyek közül már néhány meg is jelent. Hogy ezeknek a változásoknak mennyi idő alatt lesz hatása, azt igen nehéz megítélni. Magyarország eddig a közvélemény számára a kalandozók "nyilaiban", a török harcokban, az Osztrák-Magyar Monarchiában /a sorrend nem véletlen/, a Rákóczi-szabadságharcban, 1848-ban, /a világháborúkban nem vesznek tudomást külön Magyarországról/, és 1956-ban jelent meg. Ezek azok a témakörök, amelyek egy-két, gyakran zárójeles mondat vagy lábjegyzet erejéig helyet kapnak a történelemkönyvekben. A magyarsággal kapcsolatos ismeretek így nem vagy csak alig képezik az iskolai oktatás részét. / Kivéve Strasbourgot, ahol az egyik középiskolában a magyar nyelv és magyar civilizáció választható - az osztály fele tanulja - tárgy. A magyar választható érettségi tárgy is, de intézményes oktatása máshol nem megoldott./

A felsőoktatásban lehetőségként megjelenik /a fentiek mellett Lyonban, Lille-ben, Strasbourgban, Nizzában - és újabban - Bordeaux-ban/, ahol az érdeklődés időnként meglehetősen nagy, és ennek külön előnye, hogy nemcsak a családi kötődések, hanem szakmai kérdések is motiválják.

- Köszönöm a beszélgetést.

GREKSZA ATTILA

A törteneimi tanulmányok vázlatja a francia egyetemeken
ev

DEUG: Ált.Egyetemi Tanulmányok Diplomája

DEUST: Ált.Tudományos és Tech.-i Tanulmányok Diplomája

DU : Egyetemi Diploma

DESS: Legfelsőbb Speciális Tanulmányok Diplomája

DEA: Elmélyült Tanulmányok Diplomája

MST: Tudományos és Technikai "Maitrises"

A történelem felsőfokú oktatásának terbeli eloszlása Franciaországban

